

Sygn. akt I ACa 559/14

POSTANOWIENIE

Dnia 18 czerwca 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Elżbieta Uznańska (spr.)
Sędziowie:	SSA Grzegorz Krężolek SSO del. Barbara Baran
Protokolant:	st.sekr.sądowy Beata Lech

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 18 czerwca 2014 r. w Krakowie

przy udziale Prokuratora Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie

sprawy z wniosku T. C.

przy uczestnictwie S. K., J. K. i S. K.

o ubezwłasnowolnienie

na skutek apelacji uczestnika J. K.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Kielcach

z dnia 13 grudnia 2013 r. sygn. akt I Ns 124/13

postanawia:

zmienić zaskarżone postanowienie w ten sposób, że oddalić wniosek.

Sygn. akt: I ACa 559/14

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Kielcach postanowieniem z dnia 13 grudnia 2013 r., ubezwłasnowolnił całkowicie S. K. z powodu zespołu otępiennego. W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd wskazał, że z wnioskiem o ubezwłasnowolnienie wystąpiła w dniu 25 marca 2013 r. córka uczestniczki- T. C. podając, że do dnia 6 marca 2013 r. S. K. mieszkała wraz z córką i zięciem w domu jednorodzinnym w K. przy ulicy (...), mając do dyspozycji cały parter, to jest dwa pokoje z kuchnią i łazienką. T. C. jest emerytką, przez całą dobę starannie opiekowała się matką. Od jesieni 2011 r. S. K. wykazywała objawy zaburzeń otępiennych typu Alzheimerera, leczyła się psychiatrycznie, a jej stan zdrowia systematycznie się pogarszał, co przejawiało się między innymi w obsesjach dotyczących okradania, atakach agresji, bezkrytycznym uleganiu wpływom osób trzecich, które namówiły uczestniczkę na złożenie wniosku o umieszczenie S. K. w Domu Pomocy Społecznej. Uczestniczka przebywa tam w trzyosobowym pokoju, ma znacznie gorsze warunki niż dotychczas (k. 1-2).

Uczestnicy J. K. i S. K. – synowie uczestniczki- wnieśli o oddalenie wniosku podnosząc, iż nie ma potrzeby ubezwłasnowolnienia uczestniczki, która przebywa w DPS, nie stwarza zagrożenia dla siebie i innych, jest w stanie świadomie podejmować decyzje, chociaż samodzielnie nie załatwiłaby pewnych spraw.

Kurator ustanowiony celem ochrony praw uczestniczki S. K. w toku postępowania – E. Ż. poparła wniosek. Prokurator Okręgowy w Kielcach przyłączył się do wniosku.

Sąd Okręgowy ustalił, że uczestniczka S. K. urodziła się w dniu (...) Posiada wykształcenie podstawowe. Jest wdową, ma troje dzieci – T. C., J. K. i S. K.. Do dnia 6 marca 2013 r. zamieszkiwała z córką T. C. i zięciem A. C. w K. przy ulicy (...), w domu jednorodzinnym znajdującym się na nieruchomości, która została podarowana wnioskodawczyni przez jej rodziców w latach 80-tych ubiegłego wieku. T. C. opiekowała się matką, robiła dla niej zakupy, przygotowywała posiłki. W ciągu ostatnich dwóch lat S. K. niejednokrotnie zachowywała się agresywnie, twierdziła, że córka używa wobec niej przemocy, posądzała wnioskodawczynię o zabieranie uczestniczce pieniędzy z renty, podczas gdy to S. K. w niekontrolowany sposób dysponowała swoją rentą, np. przekazywała jej część synowi, o czym później nie pamiętała. Prokuratura Rejonowa Kielce – Wschód postanowieniem z dnia 16 lutego 2013 r. umorzyła dochodzenie w sprawie dokonanego w dniu 28 grudnia 2012 r. uszkodzenia ciała S. K. – poprzez uderzenie jej lewym łokciem w klatkę piersiową, w wyniku czego uczestniczka przewróciła się, uderzyła głową w stół i odniosła obrażenia w postaci sińca pod prawym okiem – to jest o przestępstwo z art. 157 § 2 k.k. w związku z art. 157 § 4 k.k. – wobec braku znamion czynu zabronionego. Uczestniczka od dnia 13 października 2011 r. leczy się w poradni zdrowia psychicznego z rozpoznaniem zaburzeń otępiennych typu Alzheimerera. J. K. starał się o umieszczenie matki w domu pomocy społecznej, czemu sprzeciwiała się T. C.. W dniu 5 marca 2013 r. S. K. podpisała przygotowany wniosek, skierowany do dyrekcji Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w K., o umieszczenie uczestniczki w Domu Pomocy Społecznej przy ulicy (...) w K.. Decyzją MOPR w K. z 6 marca 2013 r. S. K. została skierowana do tej placówki i tam umieszczona. Uczestniczka pobiera rentę w kwocie 1536,81 zł brutto miesięcznie oraz dodatek pielęgnacyjny w kwocie 203,50 zł, dodatek kombatancki w kwocie 203,50 zł, ryczałt energetyczny w kwocie 165,71 zł i dodatek kompensacyjny w kwocie 30,53 zł. Opłata za pobyt uczestniczki w DPS w kwocie 1323,52 zł miesięcznie (70 % dochodu) jest potrącana z renty S. K.. Pozostała część świadczeń wypłacanych uczestniczce przez ZUS jest przekazywana na rachunek sum depozytowych. Miejski Zespół do Spraw Orzekania o Stopniu Niepełnosprawności w K. orzeczeniem z dnia 17 lipca 2013 r. zaliczył S. K. na stałe do osób o znacznym stopniu niepełnosprawności, wskazując, że uczestniczka jest niezdolna do pracy i wymaga stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. S. K. nie jest w stanie samodzielnie przygotować sobie posiłków, zrobić zakupów, wykonać czynności higienicznych. Uczestniczka korzysta z opieki psychiatrycznej. W oparciu o wydane w sprawie opinie biegłych psychiatry i psychologa Sąd ustalił, że S. K. jest spowolniona psychoruchowo, nie wykazuje objawów psychotycznych, ma zachowaną orientację we własnej osobie, nie jest zorientowana w czasie i w pełni co do miejsca. U uczestniczki występuje zespół otępienny i znacznego stopnia deficyty pamięciowe i myślenia. S. K. aktualnie wymaga stałej opieki, jest niezdolna do racjonalnego decydowania o swoich sprawach i kierowania swoim postępowaniem. Doręczanie uczestniczce pism sądowych jest bezcelowe.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, iż zostały spełnione przesłanki z art. 13 § 1 k.c. do całkowitego ubezwłasnowolnienia uczestniczki. Wskazał, że ustawową przesłankę ubezwłasnowolnienia stanowi interes osoby, która ma zostać ubezwłasnowolniona, bowiem celem ubezwłasnowolnienia jest niesienie pomocy tej osobie w załatwieniu jej spraw osobistych lub majątkowych. Do ubezwłasnowolnienia całkowitego osoby może dojść, gdy w chwili orzekania są spełnione dwie przesłanki: osoba, której dotyczy postępowanie jest chora psychicznie, niedorozwinięta umysłowo lub też dotknięta innego rodzaju zaburzeniami psychicznymi, w szczególności pijaństwem lub narkomanią; skutek tej choroby „nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem”. Niemożność kierowania postępowaniem odnosi się nie tylko do sfery stosunków cywilnoprawnych, ale również do stosunków regulowanych innymi gałęziami prawa, a nawet do sfery stosunków społecznych i gospodarczych nieregulowanych przepisami prawnymi.

Na podstawie opinii biegłego psychiatry Z. K. i psychologa A. K. Sąd Okręgowy ustalił, że u S. K. występuje zespół otępienny. W porównaniu z poprzednim badaniem z maja 2013 r. deficyty pamięci i myślenia u uczestniczki pogłębiły się do tego stopnia, że uniemożliwiają S. K. kierowanie jej postępowaniem. Już w czasie wysłuchania w dniu 10 maja 2013 r. uczestniczka nie potrafiła logicznie wypowiadać się na temat posiadanego wcześniej i obecnie majątku, wydatkowanych pieniędzy i sama oświadczyła że „Nie rozumiem, czy potrzebna mi pomoc kogoś trzeciego. Nie potrafię sama zdecydować o majątku, pieniądzach. Dzisiaj nie poradziłabym sobie sama”. W trakcie badania w dniu 13 września 2013 r. S. K. wykazała głębokie deficyty w funkcjonowaniu pamięci operacyjnej i długotrwałej, upośledzone myślenie abstrakcyjne, zaburzenia związane z orientacją w czasie, przypominaniem, powtarzaniem. W obecnym stanie zdrowia uczestniczka nie jest zdolna do samodzielnego bytu, kierowania swoim postępowaniem nawet w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego oraz do reprezentowania swoich interesów. S. K. nie rozumie konsekwencji dokonywanych przez siebie działań, nie potrafi racjonalnie decydować w kwestii dysponowania częścią renty, która jest przekazywana na konto depozytowe. Uleganie różnym sugestiom członków rodziny czy osób obcych, brak świadomości co do znaczenia podejmowanych czynności może skutkować niekorzystnymi dla S. K. następstwami. Wskazywał na to również uczestnik S. K., który potwierdził, iż jego matka nie załatwiłaby żadnych spraw, gdyż „nie ma pamięci”, „nie rozumiałaby, gdyby ktoś jej przedstawił jakąś umowę”. Powiązana przyczynowo z zespołem otępiennym niemożność kierowania przez S. K. jej szeroko rozumianym postępowaniem przejawia się w braku lub znacznym ograniczeniu świadomego kontaktu z otoczeniem, braku możliwości intelektualnej oceny swojej sytuacji, swojego zachowania i wywołanych nim skutków. Z tych przyczyn konieczne jest całkowite ubezwłasnowolnienie uczestniczki na podstawie art. 13 § 1 k.c. Takie orzeczenie, a w perspektywie ustanowienie dla S. K. opiekuna prawnego, który pod kontrolą sądu będzie dbał o interesy uczestniczki, będzie służyło dobru osoby ubezwłasnowolnionej.

Powyższe postanowienie zostało zaskarżone apelacją przez uczestnika J. K.. Zarzucając sprzeczne z zebrany materiał dowodowy ustalenia dotyczące stanu umysłowego uczestniczki S. K. i jej możliwości kierowania własnym postępowaniem, a w konsekwencji przyjęcie że wymaga ona ubezwłasnowolnienia całkowitego, co doprowadziło ostatecznie do naruszenia art. 13§1 k.c. – wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia poprzez oddalenie wniosku, ewentualnie o uchylenie postanowienia i przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu apelacji podniósł, że zaskarżone postanowienie jest wydane wyłącznie w interesie wnioskodawczyni, z którą uczestniczka pozostaje w złych relacjach, gdyż jest źle traktowana przez wnioskodawczynię. Uczestniczka nie wymaga ubezwłasnowolnienia całkowitego, gdyż ma pewne problemy jedynie z pamięcią dotyczącą wydarzeń bieżących. Jednocześnie stwierdził, że nie zgadza się z opinią biegłych, wydane przez nich w krótkim odstępie czasu dwie opinie zawierają rozbieżne wnioski.

Kuratorka uczestniczki nie zajęła stanowiska w przedmiocie apelacji.

Prokurator wniósł o oddalenie apelacji.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Zarzut apelacji jest uzasadniony. Sąd Okręgowy poczynił generalnie prawidłowe ustalenia faktyczne, jednak prawna ich ocena, pod kątem spełnienia przesłanek z art. 13 §1 k.c. nie jest trafna. Z niekwestionowanych ustaleń Sądu Okręgowego wynika, iż uczestniczka ma 93 lata, jest zatem niewątpliwie osobą w podeszłym wieku, ma troje dzieci – córkę, która złożyła wniosek w niniejszej sprawie oraz dwóch synów, będących w niniejszej sprawie uczestnikami. Do marca 2013 r. mieszkała z córką i zięciem w domu jednorodzinnym, podarowanym wnioskodawczyni w latach 80-tych przez rodziców. Bezsporne było, że w ciągu ostatnich dwóch lat stosunku pomiędzy wnioskodawczynią a uczestniczką nie były dobre, uczestniczka skarżyła się, że córka ją źle traktuje, w prokuraturze toczyło się postępowanie w sprawie uszkodzenia ciała uczestniczki, zakończone umorzeniem. W marcu 2013 r. uczestniczka podpisała wniosek o umieszczenie jej w Domu Pomocy Społecznej i zaraz tam zamieszkała. Uczestniczka pobiera rentę, wraz z dodatkami w łącznej kwocie około 2200 zł, z czego 70 % potrącanie jest za pobyt w DPS, pozostałe 30 % jest przekazywane na rachunek sum depozytowych do dyspozycji uczestniczki. S. K. od października 2011 r. leczy się w poradni zdrowia psychicznego z rozpoznaniem zaburzeń otępiennych typu Alzheimer, jest spowolniona psychoruchowo, występuje u niej zespół otępienny i znacznego stopnia deficyty pamięciowe i myślenia, nie wykazuje natomiast objawów

psychotycznych, ma zachowaną orientację we własnej osobie, nie jest jednak zorientowana w czasie i w pełni co do miejsca, wymaga stałej opieki, nie jest w stanie samodzielnie przygotować sobie posiłków, zrobić zakupów, wykonać czynności higienicznych. Według opinii biegłych jest obecnie niezdolna do racjonalnego decydowania o swoich sprawach i kierowania swoim postępowaniem.

W ocenie Sądu Apelacyjnego powyższe fakty nie uzasadniają jednak ubezwłasnowolnienia całkowitego uczestniczki. Należy zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 13 k.c. ubezwłasnowolnienie ma charakter fakultatywny, to znaczy że nawet osoba niezdolna do kierowania swoim postępowaniem nie musi zostać ubezwłasnowolniona, jeżeli sąd mając na uwadze jej sytuację życiową i rodzinną uzna, że ubezwłasnowolnienie nie jest w danym przypadku celowe. Jest to bowiem środek nadzwyczajny, a jego stosowanie ograniczone jest tylko do sytuacji, w których jest ono nieuniknione (zob. post. SN z dn.8 stycznia 1966 r., II CR 412/65, S. Dmowski, S. Rudnicki, Komentarz. 2006 r., s.69). Jak wielokrotnie wskazywał Sąd Najwyższy w swoich orzeczeniach ubezwłasnowolnienie ma na celu ochronę interesu osobistego lub majątkowego osoby fizycznej; niedopuszczalne zatem byłoby jego orzeczenie jeżeli sytuacja życiowa chorego jest ustabilizowana, ma on zapewnioną dostateczną opiekę faktyczną i nie zachodzi potrzeba podjęcia żadnych działań wymagających ustanowienia opieki prawnej, a orzeczenie ubezwłasnowolnienia mogłoby prowadzić do zakłócenia wbrew interesom chorego korzystnie dla niego uregulowanej sytuacji faktycznej (por. np. post. SN z dn. 5 stycznia 1977 r. I CR 450/76, post. SN z dn. 27 stycznia 1975 r., I CR 797/74, post. SN z dn. 3 grudnia 1974 r., I CR 580/74, post. SN z dn. 7 sierpnia 1972 r., II CR 302/72, post. SN z dn.11 sierpnia 1971 r. II CR 295/71). Podkreślić należy również, że jak stwierdził Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 25 listopada 1976 r. , II CR 471/76 proces miażdżycowy rozwinięty w stopniu odpowiednim do wieku nie może być uważany za chorobę psychiczną w rozumieniu art. 13 i 16 k.c., a istnienie zaburzeń psychicznych wywołanych starym zespołem psychoorganicznym nie musi skutkować potrzebą ubezwłasnowolnienia dla dobra uczestnika (por. post. SN z dn. 13 stycznia 1975 r., I CR 787/74).

Uczestniczka S. K. ma obecnie ustabilizowaną sytuację życiową - z własnej woli, wobec konfliktów z córką, u której mieszkała (obojętnie z czyjej inicjatywy wywoływanych) zamieszkała w Domu Pomocy Społecznej, gdzie ma zapewnione pełne utrzymanie, opiekę, pomoc przy codziennych czynnościach , jak i opiekę lekarską. Jak zeznał św. P. P. uczestniczka funkcjonuje tam spokojnie, jest zadowolona z pobytu w DPS, nie zamierza z tego zrezygnować. Odwiedza ją tam córka i synowie. Otrzymywana przez uczestniczkę renta jest w 70% przeznaczana na pokrycie kosztów związanych z jej pobytem w DPS, pozostała część pozostaje w depozycie do dyspozycji uczestniczki. Z ustaleń Sądu Okręgowego nie wynika, by uczestniczka posiadała jeszcze jakiś majątek, nieruchomości przed laty przekazała dzieciom. Taka sytuacja życiowa uczestniczki, pomimo zaburzeń psychicznych spowodowanych zespołem otępiennym związanym z podeszłym wiekiem uczestniczki, prowadzi do uznania niecelowości ubezwłasnowolnienia, które stanowi przecież drastyczną ingerencję w sferę dóbr osobistych jednostki. Trudno również wskazać, ochronie jakich interesów uczestniczki miałyby służyć ustanowienie opiekuna prawnego. Nawet z treści wniosku, jak i zeznań wnioskodawczyni wynika, że w istocie jedynym powodem wystąpienia o ubezwłasnowolnienie był fakt, iż matka wbrew woli wnioskodawczyni wyprowadziła się od niej i „poszła do DPS”. Jednocześnie wnioskodawczyni przyznała, że gdy mieszkały razem, to „różnie między nimi bywało”. Żadne zatem osobiste, jak i majątkowe stosunki uczestniczki nie przemawiają za jej ubezwłasnowolnieniem.

Z wyżej podanych przyczyn Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 §1 k.p.c. zmienił zaskarżone postanowienie i oddalił wniosek.